

בְּרֵאשִׁית הַמֶּרֶד

מ א ת

יעקב חורגין

א.

הג האסיף עבר. עם עביי-הסתו הראשונים התחילו אנשי האדמה להתכונן לחריש שלאחר היורה. בכל השבילים והמשעולים המובילים בדרך לַגְרֶשׁ נראו אכרים יהודים מכפרי הסביבה, ואתם כלי ברזל שונים לתיקון ולהשחזה. משרבו אנשי הפקר בארץ. מתקוממים וסתם מורדים. אסרו השלטונות הרומיים-היוניים שבגְרֶשׁ על יהודי המחוז להחזיק מִפְּחֹת בכפריהם מחשש הכנת נשק. העברניים נידונו לצליבה ורכושם הוחרם. רק בעיר המחוז, בגְרֶשׁ עצמה, נמצאו שתי מִפְּחֹת יהודיות, שהיו נתונות לפקוחם המתמיד והחמור של משגיחים מיוחדים מטעם השלטון.

שן-המחרשה פגומה. קהים החרמשים והמגלים. אבל נוסף לאלה יש להשחזו ולתקן בגנבה את החרב והפגיון, או גם לקנות חדשים. שמועות מדאיגות נישאות מסביב כענני-סופה לא-נראים. מירושלים ומן הגליל, על מרד חדש ועל מלחמה קשה, שפרצה בין צבאות רומי וגדודי המתקוממים. מכפר יהודי לכפר יהודי, מבית לבית, פורחות השמועות כנשואות על כנפי רוח, ומצוררות בכל מקום, עם החששות והדאגות, התכוננות מזורות בסתר לקראת הבאות, ושתיקה קודרת והרת-סער מסביב. בתעשית הנשק ובממכרו עסקו הנפחים הבודדים מבין היהודים. שקנו מאת השלטון בכסף מלא את הזכות לאחוז באומנותם, ובדרכי ערמה שונים הצליחו להעלים את עבודתם האסורה מעין-המשגיחים, הפקוחה עליהם.

ובאחד מאותם הימים יצאה מאחד הכפרים הגדולים, מהלך שתי שעות מגְרֶשׁ העיר, קבוצה של שלושה אכרים צעירים בדרכם העירה. שלשתם היו רכובים על סרדי-הרים גרומים ומאוכפים. לימין האוכפים נצררו לחבילה גדולה כלי הברזל הדורשים תיקון, לשמאל נשתלשלו למטה מטפחות קשורות, ובהן ריקי מצות ופירות למאכל ואי-שם בתוך השקים שמתחת לאוכפים נגנזו חרבות ופגיונות לתיקון ולהשחזה. ימים רבים היו אלה טמונים במטמורות ובמִתְבַּנְּנִים מיראת

מרגלים ובלשים והעלו שם חלודה. בדרך נצטרפו אל שלושת הצעירים אחדים מאנשי כפרם, שאף הם עלו העירה עם כליהם.

לאטם רכבו במעלה ההר המטורש, בין שיחי-הנעצוץ הדוקרנים, שפרץ המתוק כבר נצטמק על זלזליהם והאדים כאגלי דם קרוש. הפעם לא נתנו את קולם בשירים מסולסלים ולא הדהירו את בהמותיהם בדהרת-תחרוזת, כמנהגם מדי צאתם שלשתם לדרך. אפילו הצעיר שבחבורה, יעקב בר-דוד שמו, עלם עליו ואוהב צחוק, אף הוא לבש סבר של כובד-ראש. שנראָה כשאול על פניו הילדותיים, הרעננים והמלאים חיים. בשתיקה רכבו, רכיבת דממה ותוגה, ומרגע לרגע שלחו מבטי-גנבה ספוגים איבה גלויה כלפי מחנה-הצבא הרומי, שחנה על ראש ההר מנגד.

מאז הגיעו השמועות על המצב בעבר הירדן מערבה, כאילו עָטָה המחנה מעטה-סוד של אימה וסער עצור. הָרִיק והסוללות, שהקיפו ברבוע ענקי את טורי הסוכות של המחנה, הישרים כמיתרים מתוחים, נראו עתה גבוהים וקודרים בעטיפת-העורות השחורה אשר עליהם, ומעל אחד המגדלים דלק נשר-הנחושת כלפיד צהוב בשמש. הנה פתח אחד מהשלושה, יצחק בר-גמלא שמו, והתחיל מספר מחדשות-הימים האחרונים, וקולו מושפל ומהסס, כירא שמה יגונבו דבריו לאוזן בָּלֵשׁ או מרגל. היה זה עלם אדמוני, כחוש, משכמו ומעלה גבוה מחבריו, שהיה בקי בכל המתרחש בסביבה, ואף במקומות רחוקים ביותר, ואיש לא ידע כיצד ומאין: בכפר הָרָר, במחוז רבת-עמון הוקיעו על הצלב את ראש הכפר, את ירמיהו בר סוסיטא, ואת יוחנן בנו, על שמצאו בבגדיהם נשק טמון כשנכנסו העירה. גודי-צבא, מן המחנה החדש שהובא מסוריה, עוברים בכפרי-היהודים וגוזלים מכל הבא לידם. ודאי יבוא גם לכפר גרש. את הדרך מורים להם המוכסים היונים — וחזקה על אלה, המכירים את הסביבה לרגל עבודתם, שלא יפסחו אף על כפר יהודי אחד.

חזירים ארורים! — נהם השלישי לשמע חדשה אחרונה זו, כי נזכר בפרו היחידי, שקנה לו לפני שנה בשוק-הבקר ברבת-עמון ועלה לו ברביע גרנו. ובדברו זקר את ראשו הגדול, הכבד, נכחו, כמוכן לנגוח בכל כוח ערפו הרחב והשרירי, עצור בלשונו, שמעון, עצור! — הזהירו בר-גמלא בלחישה נפחדת ומתחננת, כשהוא מציץ ביראה לכל עבר — אם נגזר עלינו למות על הצלב, הרי מוטב לנו להיות מוקעים על מעשים אחרים ולא על דבורים סתם...

דברם הגיעו לראש ההר. זיתים עתיקים ומבוקעי-גזע כבשו את הרמה הקטנה. ביניהם התנשא חרוב-ענק יחידי, מוקף צרעות מזוממות, שסוכת-צמרתו הגדולה קפלה תחתיה צל כבד וצונן. מאחורי החורש נגלתה לפניהם העיר גְרֶשׁ, כולה טובלת בירק ובאילנות. בעבורה של העיר התנשאו בניני-הפאר של הרומיים, בנויים אבן-בזלת שחורה ואבן-הרים לבנה חליפות, לנוי. מעל כולם התרומם בנין

אחד, בנוי על תל נשא, מעוטר שדרות-עמודים כפולות, ומדרגות-שיש נרחבות. שהבהיקו למרחוק בלבנן המסנוור, מעלות אליו מכל רוח, שם שוכן השקוף הגדול של הערלים. איש מאנשי-הכפר לא קרב מעודו אל המקום ההוא ולא ראה את השקוף בעיניו, ואולם ידוע ידעו כולם, כי שם משכן הטומאה ומשם מתרגשים ובאים כל האסונות והפגעים. מתוך הרגל שבמסורת רקקו בתעוב לאותו צד. ויעקב בר-דוד, נרגז מכל השמועות הרעות, שבאות חדשות לבקרים זה ימים ושבועות, הגדיל הפעם: הוא לווה את ריקתו במחרות ארוכה של קללות שנוגות.

— עצור ברוקך ובלשונך גם יחד, פרחח! — רגז בר-גמלא הזהיר — או שמא רצונך, פושק שפתים שכמותך, להענד לצוארו של צלב מזופת?
יעקב בר-דוד ידע להשיב לחורפו דבר, מענה-לשונו היה חד ומבדח, אך הפעם שמע במנוחה את תוכחתו של חברו ועצר בשטף לשונו.

שוב ירדה עליהם שתיקה כבדה. עתה נתעקל המשעול ופנה לעבר המחנה הרומי, שממולו, על תל ירוק, השתרע מחנה קטן של קובות-עץ וסוכות-ירק ארעיות. בפתחים הצרים רבצו נשים עירומות למחצה, פזורות שער ומפורכות בכחול ובשרק. מהן פורטות על מיתרי-הלירה, מהן פוזמות בקולות נחרים שירי-עגבים ברומית וביונית. מחנה הזונות היה זה, שהזדנב אחרי מחנה הצבא בלכתו ובנוחו.

בר-גמלא הציע לעשות קפנדריה ולהקיף את ההר ולא יהיו אנוסים לעבור על-פני מחנה-הצבא. הוא ידע, שכל פגישה עם חיילים נכרים, בשעה שהרוחות נסערים, עלולה להסתיים בתגרות-דמים. חוץ מזה יש לחשוש פן יבדקו בכליהם, מאחר שכל יהודי נעשה חשוד בעיני חייל רומי, ואם ימצא נשקם החבוי — אחת דתם למות. ואף-על-פי-כן, לאחר כל ההסברות, לא ישרה ההצעה בעיני בר-גיורא, שראה בה עלבון והשפלת כבוד. הוא נהם בקולו העבה, שנשמע תמיד, אף ברגעי רצון, כגערה זועפת:

— פָּרָה אוֹזֵן, בר-גמלא! עבור נעבור! הדרך לאלוהים היא ולנו! — ובדברו הטא את פרדו והדְהִירוּ לצד המחנה.

— זכור את אשתך ובנך, שמעון! — קרא אחריו בר-גמלא בפחד. קריאה זו השפיעה. שמעון נעצר מיד, רגע ארוך עמד דום, פניו אל המחנה, כנלחם בנפשו. הוא ראה את ברוריה אשתו, כשהיא מחכה לבואו אצל נחל המים, ומאחורי ראשה, מתוך התרמיל הירוק שעל גבה, מתנוסס ראשו הגדול של גֵּרָא בכורו. אז החזיר את פרדו אל השיירה המחכה, ראשו היה מורכן על חזהו הרחב כנכנע, אך עיניו האפורות קמו במבט של מרי כבוש אל המחנה הרומי.

ב.

כעבור שתי שעות של רכיבה הגיעה השיירה לגֵּרָשׁ. אנשי הכפר פרשו והלכו

אל המפחה של זכריה האדומי שנמצאה בקצה העיר, ושמעון וחבריו פנו אל מסחתו של תנחום נפחא. זו נמצאה בקרבת השווקים הגדולים.

סבו את פרוור-היוונים עם גניו המרהיבים, את פרוור-התדמורים, שכולו בתי-חומר נמוכים ועלובים, ונכנסו מבעד למבואות מעוקלים ומפותלים אל שכונת-היהודים — בתים דלים וארמונות-תפארה, נפות מצופות רקועי-נחושת מבריקים כזהב, וגגות עשויים יריעות-עור או סקבות מרוחות שעווה, למחסה מפני המטר. והנה עמדו לפני שער המפחה. אל כלונסות-מזוזותיו היו קשורים המון פרדים וטוסים וחמורים. שלושת האכרים הצעירים קשרו אף הם את פרדיהם אל מזוזות-השער, הסעינו על כתפם איש איש את אוכפו עם צרורות-הכלים והמזונות, ונכנסו, פנימה.

מבוא ארוך, מקומר ואפל, מלא כולו צבורי-אשפה מבאישים וגרוטות-ברזל נושנות, מתרחב לחצר מרווחת, שכתליה מפוחמים. — היא הצר-המפחה של תנחום נפחא. עשרות אכרים יהודים מכפרי-הסביבה מילאו את החצר. מהם רבוצים איש-איש על אוכף-בהמתו ומשוחחים בערבוביה ובקולי-קולות, או סועדים מתוך צרורותיהם ומהם סרוחים על הארץ, האוכף למראשותיהם, והם מנחרים ומחרחרים לתיאבון בתוך השאון הרב שמסביב. כולם ממתנים לכליהם המותקנים כדי שיוכלו לחזור הביתה. הסדנה עצמה נמצאה בקצה החצר, בצל סוכה של כפות-תמרים יבשים-מצהיבים, שהותקנה לעונה. על הסדן הגדול, מזוין במקבת ענקית, טובל בפיח ובזיעה, עמד תנחום בכבודו ובעצמו. בעל בשר, רחב גרם ולסתות, שזקנו קלוש, חסר-צבע ומסולסל. על-ידו עזרו שני נערים-שוליות, ומלקחים ארוכים בידיהם. נער שלישי נפח במפוח שעל הארץ, שלשתם היו מפוחמים כמפלצות. כלי-הברזל של האכרים נערמו צרורות-צרורות על רצפת-האבנים המרוסקת והשחורה מפית, בלא הסס נזרקו מכל צד קריאות-זירון, אלה בתחנונים ואלה בפקודה:

— תנחום, הקדם וגמור את שלי!

— תנחום, מהלך שש שעות לכפרנו!

— תנחום, השבעתיך בילדיך: מאתמול אתה מעכבני כאן!

ותנחום רוגז וקצר-רוח. לאחד הוא משיב בקללה שנונה, על השני הוא מאיים, שישליך את כליו החוצה, ואת השלישי הוא מזמין אליו להטעימו חבטת-אגרוף מידו. והוא מבטיחו נאמנה, ובשבועי-שבועות, שחבטה זו תערב לעצמותיו, עד שירגישו את טעמה אביו ואבי-אביו, עד דור ראשון.

שלושת בני-הכפר הטילו את אוכפיהם בחצר והשאירו את יעקב בר-דוד לשומר עליהם. שמעון ובר-גמלא נטלו את צרורות-הכלים בידיהם ונדחקו אל תנחום.

— ה' עמך, תנחום נפחא!

— ועמכם! — נהם תנחום באי-רצון, בלא לזכות את הבאים גם במבט אחד.

— צריכים אנו לחזור עוד היום לכפרנו.
— אף דמעה אחת לא אזיל, אם גם תלונו כאן לילה אחד או שנים!
אז קרב שמעון אל הנפה, לכד את ראשו בין שתי ידיו והסב אותו בכוח אל מול פניו.

— פָּרָה אוֹזֶן לדברי, בן-אדם! אל —
— השלום עליך, שמעון! — צהל הנפה למראה פניו. — האתה זה, שמעון?
על פניו של תנחום השתעשעה בת-צחוק קלה. הוא אהב את בעלי-האגרוף, ולא אחת ולא שתיים כבר נזדמן לו להכיר את כח-אגרופו של שמעון ולהתפעל ממנו. חוץ מזה ידועים היו אנשיו של אותו כפר לחמומי-מוח ומהירי-ריב, וכל יודעיהם נזהרו שלא להעלות את חמתם.

— עוד היום תשובו לכפרכם, אחים! — הוסיף הנפה, ומיד פקד על הנער שעל המסוח:

— קח את כליהם והם יראוך מה שדורש תיקון!
הנער אסף את כליהם. שמעון עמד להורותו על התיקונים. אותה שעה גחן בר-גמלא אל תנחום ולחש דבר-מה על אזנו.
הנפה הפסיק במלאכתו, פשק רגליו ותמך מתניו בידיו, אות לענין שבכובד-ראש. אחר משך אליו את ראשו של איש-שיחו, הצמיד את פיו אל אזנו ולאט לתוכה:

— פנה לך אל בית-היין של חנינא בני... בקרבת בית-המדרש של אנשי-ירושלים... הוא יתנכר לכם, מפחד המרגלים — ואולם אתם תגידו לו את המלה: "ירושלים" — ויַעֲנֶה לכם!

בר-גמלא נפנה ולחש את הדברים על אזנו של שמעון, ושניהם נדחקו לצאת, לאחר שהטעינו על כתפם את האוכפים. נספח אליהם גם יעקב בר-דוד. מאחת הקבוצות של האכרים קרא אליהם מישהו:

— אנשי מקום פלוני, מה חדש בפיכם? הלא תעמדו, אחים!
— כיום כתמול! אין חדש! — נענה בר-גמלא, כשהוא מרמז לחבריו להחשות. הה, אחים, בין הרים נדחקתם ואזניכם חרשות משמוע... וכי לא שמעתם שבגליל התחילה המלחמה?

לא ידענו ולא שמענו דבר! — השיב בר-גמלא — אנו עובדי-אדמה פשוטים הננו, ודבר אין לנו עם מרד ומלחמה — והתרחקו בחפזון. ואולם הקול עוד קרא אחריהם:

— הוי, הוי, שבו לכם תחתיכם במנוחה! גם עליכם תעבור כוס!

ורק כשיצאו אל הרחוב לחש בר-גמלא לחבריו: הארץ כולה מלאה מרגלים,
ויש לשמור את הלשון...

ג.

בית-היין של חנינא בר-תנחום נמצא בקצה שוק-הצורפים. היתה זו סימטה ארוכה, צרה, מקורה עצים — קורות עבות ורקובות, שקורים לרבבות נשתלשלו מהן למטה ונאחזו בחוטמו ובעיניו של כל עובר ושב. חנויות-מאורות אלה שמשו סדנאות. ואולם האומנים עצמם ישבו בפתחי-החנויות על הארץ, מנפחים במפוחים קטנים, הולמים בפטישוניים על סדני-נחושת זעירים, ומספרים זה עם זה ברעש חוץ כדי עבודה.

מעל-פני משקוף-הפתח של בית-היין כתוב היה באותיות עבריות גדולות: "יין מלכים ורוזנים, קנו ורוו היום ממנו—מחר יתם ואיננו". מתחת לכתובת הארוכה צורת-גפן עם אשכול-ענבים מפותחים באבן. חנינא נמצא אותה שעה בחוץ, מוברך על מרבד קטן, קרוח. כמוהו כתנחום אביו: בריא בשר, ועינים לו ערמומיות, שלא נוצרו מתחילת ברייתן אלא לשמש פרשניות לכֹּנַת-דבריו בלשון-הקריצות והמצמוץ שלו. למראה הבאים ניתר חנינא ועמד על רגליו.

ברוכים הבאים! ברוכים הבאים! — קרא בהתלהבות, כשהוא מחווה קידות עמוקות לפניהם — זה שנים על שנים שאני ממתין רק לכם, חי עיניכם! בואו ותרוו יין-מלכים ורוזנים!

בר-גמלא קרב וְלָאט לו דבר-מה. עיני-חנינא נתלטשו נכחן, כאילו שמע דבר עמוק מהשגתו — ופניו פני-תם, שאינו יודע לשאול. אחר רקק לתוך אגרופו, קנח את האגרוף בחלוקו המזוהם, ואמר:

— אין זאת, כי על אנשי-כפר שכמותכם מספרים המספרים, שהם באים אל השוק לקנות מלח אצל האושכפי! אני מוכר רק יין-מלכים ורוזנים, חי עיניכם!

אז נזכר בר-גמלא באות, שמסר לו תנחום. ולשמע המלה "ירושלים" נצטעהלו פני-חנינא, כאילו חדר סוף-סוף לעמקו של ענין קשה ביותר, קרץ קריצה ארוכה באחת מעיניו, שלח את ראשו אל פתח-החנות וקרא בקול:

— הוי, טומאת-ערלים, מהר ובוא, או שמא נפחת שם את רוחך?!
מן החנות הגיח ויצא נער, שראשו מגודל ועינים לו פחדניות-פחזניות, עיני-
עכבר. ריח-יין חריף נדף ממנו.

— הכנס את אוכפי-האחים פנימה! — פקד חנינא בטול רם, כמתכוון שישמעוהו לאורך השוק, והוא קורץ בעיניו אל השלושה, להסביר להם את ערמתו — יש לצרור בהם כדי-יין גדולים. בָּנָה, טומאת-ערלים, או אולי נתמלא ראשך צפיעי-
עזים?!

ובעוד הנער מכניס אוכף אחר אוכף — עמד חנינא והסביר בלחישה
לאורחיו התמהים, שלא ירדו לטוף דעתו ולא הבינו ללשון-הקריצות שלו:
— הוי, אנשי-כפר שכמותכם! חדים יהיו כתער הגלב, חי עיניכם!
ופתאם פרש מאורחיו, ידיו על אחוריו, כרסו לפניו, והוא מהלך לו מתוך-
מתון בין הסדנאות הסמוכות. זורק לזה הלצה ודולה מפיו מענה-צחוק קולני, שולח
לשני מצמוץ סתם בעיניו, מתבונן במשך רגעים ארוכים למלאכתו של השלישי,
כאילו מצא בה ענין רב. אחרי-כן חזר אל השלושה והגביה קולו:
— עדיין הם עומדים על המקח! יין-מלכים ורוזנים ייני, חי עיניכם השתים!
ואל שכנו הצורף הוא קורא:
— אנשי-אדמה שוטים! מחשבים על אצבעותיהם...
והשכן צחק בקול.

— הלא תכנסו פגימה ותטעמו מייני! — זרזם חנינא והדפס בכוח לתוך
חנותו. ורק לאחר שנכנסו, והם עודם תמהים על תעלוליו, הסביר להם, שרוב
הצורפים כאן תדמורים הם, חשדנים ומלשינים. לפני שנה הכו בלשונם את מתתיהו
נפחא חברו והרומיים הוקיעוהו על הצלב.
כדי-חומר קטנים וגדולים, ועליהם ציורים מגוונים שונים ומשונים מילאו את
החדר עד אפס מקום.

בחנות היתה אפלה ושלושת הרעים כמעט נטשטשו בין הכלים והכתלים.
וכאן עמד חנינא והתחיל מפתה את אורחיו לקנות נשק חדש. פעם בפעם סר מהם
ותקע את ראשו לתוך פתח של מבוא ארוך ואפל, כעין מחילה:
— הוי-הוי, ראש פר! התמלא את היין, או שמא נפחת את רוחך הטמאה?!
— הנני ממלא, אדוני! — נענה לו קול רחוק, עמום, כבא ממעמקים.
— ועתה בואו אחרי ואטעימכם מייני המשובח! — אמר חנינא. קריצת-עיניו
הובנה הפעם היטב לאורחים והם הלכו אחריו ונכנסו לתוך אפלת מבוא.

חנינא הזהירם פעם בפעם להאחז בקורות הבולטות מן הקירות, שלא יתגלשו
ברדתם במעלות-האבן החלקלקות. מכאן נכנסו אל מרתף נרחב, שמבעד לאשנב
עגול, קטן, גונב אליו אור קלוש מבחוץ. אי-בזה, לא-נראה, ישב הנער והשחזו את
כלי-הנשק. נשמעה רק אַןֶּשָׁה סתומה, בלתי פוסקת. כדי-חומר כרסתנים, כפולי-
ידות עגולות, עמדו בסתר לאורך הקירות. ריח-יין חריף העיק על החזות. הם עברו
לחדר שני, שלישי, שוב מבוא ומעלות-אבן ושוב חדר.

— כאן! — נשמע קולו של חנינא. שקשוק אבן, חריקה — ומיד נצנצה
אש במנורת-שמן תקועה בקיר. שוב כדי-חומר. גת קטנה, ריקה, שעל קרקעיתה
נשארו דבוקות קלפות-ענבים שחורות מן הבציר האחרון. חנינא שלח את ידו אל
פיו של אחד הכדים והוציא משם כמה פגיונות נתונים בתערי-נחושת. מפותחים

מעשה-אמן. מכד שני הוציא חרבות, מהן קצרות וישרות, מהן עקמות וארוכות
אף הן נתונות בתערי-מתכת.

— זה שבועות אחדים, שבאים אלי מכל הכפרים, לקנות נשק חדש.
הביט סביבו, כמתירא מאוזן זרה, והוסיף, בקול מושפל ועוטה סוד:
— מלחמה גדולה תפרוק, אחים! הנה, זה כמה ימים, שבבוטר ובערב
מצטבעים השמים בדם, ומסביב לירח נראה מעגל גדול, לבן. יהודי בלא נשק משול
כיום לאדם קצוף-ידיו ורגליו!
שלשת הרעים בדקו את הכלים.

— מאה חרבות מכרתי אך אתמול לחבורת-יהודים מרבת-עמון... מאה חרבות
כאלה, קצרות, רומיות... חדות הן כחלפו של כוהן. בחיי עיניכם!... הניחו את
הפגיונות — אמרתי להם — הללו יפים רק לסיקריים. וגם לכם, אחים, אני יועץ:
קנו חרבות עקמות, חרבות-ערב יקרא להן, בטרם תגענה באיש — ואיננו...
הפשיל ראשו לאחוריו וקרא:

— טומאת-ערלים, כלום ערבה לך שנתך באפלה, או שמא נפחת את רוחך שמה?
— הכדים מלאים! — נשמע המענה, כהד העולה מבין חביות ריקות.
ושלושת האכרים הצעירים יצאו עם אוכפיהם עמוסים נשקם החדש.
לכל אחד מהם חרב עקומה, ארוכה, בפתח עמד חנינא וקרא אחריהם
בהעויה של בוז ובקול רם, למען ישמעוהו כל התדמורים:
— אנשי אדמה שוטים, שהו שתי שעות ולא קנו כלום, חי עיניכם! הוא
אשר אמרתי: בעד עשירית השקל ימכרו את אביהם! תוף! — רקק בקול לתוך
אגרופו, לצחוקם הרב של כמה משכניו.

ד.

אותה שעה זכה תנחום נפחא לבקור פתאומי של אורח לא-צפוי. אל החצר
נכנס שר מאה, במדיו ובחרבו, כיוצא לקרב. בעקבותיו פסעו ששה חיילים חמושים.
צנטוריון היה זה, ממונה מטעם השלטון כמשגיח מיוחד על המפחות היהודיות, שלא
יתעסקו בגנבה במלאכת כלי-נשק.

תנחום היה הראשון, שהרגיש באורח זה, שבו היה תלוי גורל אומנותו ועשרו
הרב, שעשה בשעת-חירום זו. הוא טבל בחטיפה את שתי ידיו בחבית סמוכה,
שעמדה מלאה מים משומנים, הדיחן בחפזה וספגן בחלוקו מלגו. אחר הדף את כל
גופו הבשרי בריצה מאומצת, אגב קידות עמוקות, לקראת הבא, כשהוא מלהג
יוונית רצועה:

— שלום כל האלים על ראש הצנטוריון! תבדוק ותחפש, באלוהים! אין
כתנחום שומר חוק ומשפט! תראה ותווכח, באלוהים!
הקצין, יווני בא בימים, מגולח בפניו ובראשו, בידו מגלב-עופרת ונצב-חרבו

שן מגולפת, לא פנה כלל אל הנפח. סקר במבט-גאווה את בני-האדם הממלאים את החצר, שנשתתקו בבת אחת והציצו בו בגנבה, מכווצים מפחד מהול במשטמה חבויה — ואחר הרעים לתוך החלל נכחו, בלי לפנות אל איש: — היכן הכלים?

— הכלים?! נענה לו הנפח בהצטחקות של הכנעה — לעיניך, אדוני הצנטוריון! בכוונה סדרתים על הארץ, כדי שתוכל לראותם! הבה וראם לך! — ושלח את רגליו בריצה מגוחכת וכבדה לפנים, כשהוא פונה פעם בפעם אחורנית, כלפי הקצין — והנה הכלים, אדוני הצנטוריון! — הוסיף, בהצביעו על צבורי-כלי-הברזל שבסדנתו — וראה, אדוני הנעלה, וישפוט: כלי-אכרים כולם, קהים קלחי-צנון, אדוני הנעלה! לא יצלחו לבתר בהם בצק טרי! זה דברי מאז ומעולם ללקוחותי, אנשי האדמה: מוטב לה, לאדמתכם, שתתן לכם שער אחד בלבד, משתשמש המחרשה נשק בידכם! כך אני אומר להם, באלוהים! האמת בפי? — סיים ופנה אל האכרים. הקצין כמו לא שמע כלום מכל הדברים הללו, בדק בעיון כל ערמה וערמה, ניסה את מדת-חודם של חרמשים ומגלים ושיני-מחרשות, ומסביב לו מחרישים הכל בצפיית-ספחד. כל אכר, שכליו חשודים, היה עשוי לטעום את טעם מגלבו והיה צפוי גם לעונש-מאסר וקנסות.

— נשבעתי לך באלוהים, אדוני הנעלה! — אמר תנחום, שבדיקה קפדנית זו התחילה מפחדת גם אותו — הכל בסדר, באלוהים! בראשי אערוב לך, אדוני הנעלה! אין כתנחום איש רודף-שלום ונאמן לקיסר המרומם. הלא זה דברי מאז ללקוחותי: מוטב, שנמות כולנו מות ישרים ונקבר בקברות אבותינו, משנרקב על הצלב כפושעים וכמורדים! האמת בפי, בני-אדם?

— אמת בפי-תנחום! — נענו קולות רפים אחדים. הצנטוריון לא פסק אף רגע ממלאכתו. כאילו לא אליו כוונו דבריו הארוכים של הנפח, הוא פקד על חייליו להוציא מתוך הערמות כמה וכמה כלים ולצדדם. פניו הרחבים והמפוחמים של תנחום הבהיקו מזיעה, כמשוחים בעטרן.

— אדוני הצנטוריון! — חנן קולו, והוא מאנס את פיו להתרחב במקצת בחיוך מבוהל ונכנע — בי לא תמצא עוון, באלוהים! שאל את כל אנשי-גרש ויגידוך: אין כתנחום רודף-שלום! הנה עיפת מאוד, אדוני הצנטוריון! זיעתך נגרת על פניך! הן תבוא אתי אל השולחן ואשקך ממיטב היינות שביקבי-חנינא בני! הלא?! סוסי! סוסי! — פנה בקריאה כלפי הבית שמאחורי המפחה — חושה הנה, בן-הזמה!

מתוך פתח-הבית התפרץ עבד צעיר, בן כושים, ועגילי-נחושת גדולים בתנוכי-אזניו.

החוה קידה עמוקה לאדונו הנעלה, בן-ממר שכמותך! — הרעים תנחום

על הנער הנפחד וסטר בכוח על ערפו, עד שהורכן ראשו עד הקרקע — קוד שנית
ושלישית! הגה ככה, בן ציה ומדבריות, שלא למד נמוס! האדון הנעלה שליח הקיסר
הוא כאן, אם לא ידעת! כמוהו כקיסר בכל! ועתה חושה וערוך שולחן לאדוננו
המרומם, כאן בחצר, כאשר הסכין! ואני אחפו ואביא ממבחר-היינות של חנינא בני!
העבד רץ ואחריו תנחום. שניהם נעלמו בפתח-הבית. כעבור שעה קלה
חזר בעל-הבית ובידו כד-חומר מצויר, ארך-אזנים, וספל של זכוכית ירוקה-אטומה,
מעשה קיסריה.

— יין מחברון! מחמם כאש, אדוני! אני — ופתאום הפסיק בפחד. הקצין
החזיק בידו לשון-ברזל חדה, שלא נודע, לשם מה הותקנה, בךקה בעיון ושאל,
כשהוא בועט ברגלו באחת הערמות:

— מי בעל הערמה הזאת! הנה גליתי את המזימה!

— ערמה זו שלי היא! — נענה אכר זקן, זלדקן, כשהוא נדחק אל הקצין, —
ולא נשק הוא זה, אדוני הנעלה! — הוסיף בהשתחוויה עמוקה — כלי הוא —
— דום, זקן ממרה! — הרעים עליו הקצין בקולו — כולכם מרדנים ושוודדים!
עיני מי תנקר? העד אתה, נפח: שמא שן של מחרשה היא זו?
תנחום, שנשאר עומד תחתיו נפחד ונדהם, מהר להעמיד את הכד על
השולחן, שהעבד ערכו בפנינת החצר, והתיצב אצל הקצין.

— זה, אדוני הנעלה! — האריך בדבריו, הפך את לשון הברזל בידו ועיין
בה עמוקות וארוכות, כשהוא מאמץ את מחשבתו למצוא לו מוצא — וזה... וזה!
לשון ברזל, אדוני הנעלה... כל כלי ברזל יהפך לנשק... ואולם כזה לא יצלה!
— נשבעתי בכבודך הנעלה — הפטיר אחריו הזקן — איש-שלום אנוכי,
אדוני הנעלה! בכל כפרנו לא תמצא —

— דום! — גער בו הקצין ורמו אל חיילותיו.

החיילים קרבו, האכר הזקן השתטח לרגליו בקול מיבב:

— אדוני הנעלה, שמעני-נא! שמעני-נא! תנחום! — פנה אל הנפח, כשראה
שהקצין טימן את מטיל הברזל בתרמיל-הצידה שעל כתפו — הצילני-נא, תנחום!
— זה לך בשכר אולתך להביא אלי כלים לא ידענום! — הצדיק עליו
תנחום בנייפה מעושה את הדין, ומיד פנה בהצטחקות חנופה אל הקצין — אבל
מכיר אני את לב אדוננו הנעלה! זהב טהור לבו! לא ירע לאיש! רק לצון —

אבל פתאום וקול זר וכבד שיסע את דבריו:

על שום מה מיבב כאן זקן זה וכורע על ברכיו?

תנחום נפנה בפחד לאחוריו: שם עמד שמעון, הבעה רצינית בפניו
עד לקדרות, כדרכו, זה עתה סיים קנייתו בשווקים וחזר, שני חבריו
נתעכבו עוד בשוק.

תנחום שלח מבט-בהלה אל הקצין. שאף הוא הופתע לשאלה המחוצפת.
והקריב אליו את פניו בהיוך מפיים ובלחישה:
— הס, אחא! הכל כסדר... שב והמתן לכליך!
— אבל על שום מה מתפלש כאן איש זקן בעפר ובוכה כילד? — עמד
שמעון בעקשנות קהה על שאלתו — ואתם הלא תניחו לאיש זקן לנפשו! — פנה
אל החיילים, שכבר החזיקו בו, באכר.
— אמור לו, ליהודי! — דבר הקצין אל תנחום, ועיניו בולטות ולוהטות —
הַעֲד בו לבל יכניס את ראשו בעניני — פן באחת אכנו!
— אבל מדוע לא ירפו מן הזקן? — שאל שמעון על סביביו — במה
אשם איש אין-אונים זה?
הקצין שם את ידו על נצב-חרבו.
— הָדָם וכל מפלצות השאול! — הרעים בפני תנחום, שנטפי זיעה גדולים
סללו שבילים מלבינים בשכבת-הפיח ועל פניו.
— משוגע הוא האיש, אדוני הנעלה! — התאושש תנחום — אל תשים לבך
אליו! בוא ותפיג את כעסך בגביע-יין מובחר מיקבי-חנינא בני!
ואל הזקן, שנשכח עתה מכל, רמו להסתלק מכאן. האכר חשש לקום על
רגליו והתחמק מזה על ארבע, ומרוב בהלה נהג תנחום בעוז: החזיק בידו של הקצין
ומשכו לצד השולחן הערוך.
מבט של מרצחים נשתלח מעינו אל שמעון, הניע בידו כאומר להדוף מעליו
את הנפה, נמלך משום-מה והלך אחריו. מיד נשתקע בכורסה מרופדת ופתח
בשתייה מתוך התמסרות יתרה. הנאספים בחצר נצטפפו סמוך לשער, בכוונה
להתחמק מזה באין רואים. החיילים עמדו במקומם והציצו בחמדה אל קצינים,
ואולם גם היין לא הניח את דעתו של הצנטוריון. מראהו המגושם והקודר של
שמעון, שצנח לו על אוכפו ופרש לפניו את צרור צידתו לסעוד את לבו — העלה
עליו שוב את חמתו.
— הוי-הוי, יהודי! נראה, שעוד לא למדוך לכבד גדולים וטובים ממך!
שמעון, בלא להשגיח בקצין, רטן בפה מלא כלפי הנפח:
— הלא תכלה מלאכתך, תנחום! השמש כבר עומדת באמצע השמים!
— הָאָרֶץ רוּחָךְ! — לחש לו הנפח יהודית — כלום אינך רואה?
— פתח פיך ודבר, כלב! — הטיח הקצין כלפי שמעון — וכי אינך שומע? סי-
הוא המדבר אליך! אני אביך! אני אלוהיך! ואתה אינך אלא תולעת נמאסת ונרמסת
תחת רגלי. האין זאת, תנחום?
בת-צחוק מאונסת ירדה עלפניו הנפחדים של הנפת. קרץ בעיניו אל שמעון
להרגיעו, ואל הקצין פנה:

— כולנו כלבים לרגלי הקיסר, אדוני הנעלה!
אולם כשראה את שמעון מזדקר בתנועת-חימה על רגליו, הוסיף יהודית:
— טוב לך וצא מזה בעוד מועד! הערל שכור — כלום אינך רואה? אל
תשגיח בו ובשיחו! המתן לי בפונדקו של ירמיהו החורני — לשם אשלח לכם את
כליכם בידי נער מנערי!

שמעון לא נענה לו. רחב-חזה ניצב מחריש, ידו האחת נתונה באבנט הרחב
שעל מתניו, והוא לועס במנוחה את לחמו, כממתין לדבר-מה. הקצין נבוך ברגע
הראשון למראה המחוצף, אבל פתאום פרץ בצחוק-שכורים פרוץ, לכסות על מבוכתו:
— ה...ה...ה... יהודי! נזדקף לקרב, כתרנגול בבתי-המשחק! בוא וקרב,
שכוי-אין-בינה!

— כלום יש בחזק די מקום לכידוני-אנשי!
שמעון הפליט ברקיקה סואנת את הלוגמה מפיו ותקע את עיניו האפורות
באיום ישר בפני הקצין.
— חוס על חיידך וחמוק מכאן! — התחנן תנחום — למה תבוא בריב
עם אלה?

ואל הקצין פנה בפנים צוהלים:
— שמה, אדוני הנעלה! כל יקבי-חגינא בני לפניך! מה לך ולפרחח זה,
המעמיד פני-פר נוגח? — קרב אליו והשפיל את קולו, כלוחש סוד:
— משוגע האיש, כאשר אמרתי! רוח רעה משתוללת בבטנו! פעמים והוא
נובח ככלב, ופעמים והוא מיבב כחתול! אסור להרגיזו! לפני חודש ימים הרגיזוהו
בשוק-השתולל, נהם כדוב, תפס את יד האיש ואכלה כולה — את כל היד עם
העצם אכל, באלוהים!
אבל הצנטוריון בעט בו ברגלו והדפו מעל פניו. אחר פקד על אחד
מאנשיו לחלוץ את הסנדל מאחת מרגליו.

אז הרים את הרגל היחפה, הניחה על השולחן ונסך עליה יין מגביעו.
— ועתה, גבור צעיר, בזאת חבחן נאמנותך לקיסר, אם תקרב ותלוק
בלשונך את היין מעל כף רגלי!

— שמה, אדוני הצנטוריון! — התערב תנחום בכעס עצור, והוא ממלא את
גביעו — בדיחותיך נפלאות! הטוב שבמוסי-קיסריה לא ייטיב לבדח כמוך! שמה!
שמעון עמד בלי נוע ואת עיניו לא גרע מפניו של הקצין. בו ברגע הופיעו
בחצר בר-גמלא ובר-דוד ואיכפיהם על כתפם. תנחום אץ לקראתם בהבעת-הַרְוָה
וסח להם משהו בלחש, בקש מהם, שיסלקו מכאן את שמעון. אבל הם הדפוהו
הצדה. שני הַרְעִים התפרקו את משאם ומהרו להתיצב מאחורי שמעון, בלא
לדבר דבר.

הקצין לא השגיח בהם. הוא קרא וחזר וקרא. כשהוא מצביע על כף רגלו שטוחת האצבעות, הטבולה בין:

— קרב ולוק, גור-כלבים! קרב ולוק! קרב ולוק!

— פְּנָה אוֹזן לדברי, איש יווני! — נפתח סוף-סוף. פיו של שמעון, ופניו הוצפו דם והשחירו בקדרות-משנה — איני כלב, ורגל לא תלוק לשוני, ולו תהא זו רגל הקיסר!

הקצין נתרתח. עויית-רצח עקמה את פניו החלקות. שלף את חרבו, בלא להזיז את הרגל ממקומה.

— לוק, בן-הנדימול המזוהם! לוק, פן אכרה בחרבי תהומות באזניך, עד אשר תיטיב לשמוע!

תנחום הרגיש בסער מתחולל, שעלול להביא עליו חורבן ואסון. כל ענין הליקיקה לא היה שווה בעיניו בנוק שיוסב לו. תגר זה העריך כל דבר לפי הרוח וההפסד, שעולים ממנו לכיסו. מלבד זה היו כל הערלים כמשוגעים למחצה בעיניו, שמנהגים להם משונים ומגוחכים, ואין לו ליהודי, שמוח בקדקדו, להעלב מהם. הוא נגש אל שמעון והעביר את ידו בלטיפת-ידידות על גבו:

— ריח דם, אחא! — לחש לו יהודית — האינך רואה, כי שכור הוא הערל? עשה את חפצו וקללו בלבך —

— סור מעלי, חזיר, עבד לחזיר! — נהם שמעון והניף עליו את אגרופו.

— אני... אני אלוך, אדוני הנעלה! — צרח תנחום בעצבנות, נרגז עד לשגעון מסרובו של שמעון — הללו מרדנים הם... את שתי רגליך אלוך —

— לוק, יהודי! — קרא הקצין בעקשנות של שכורים כלפי שמעון, בלי לשעות לדברי הנפח, וחרבו נטויה בידו — שמא מואס אתה ברגלי? שמא אין היא נקיה בעיניך? זוהי רגל-הקיסר, יהודי! טהורה היא מזוהמת-ההיכל שלכם בירושלים! שמעון, שעמד עד כה כמסומר למקומו, ניתר תחתיו לדברים הללו, כאילו פקע מיתר בלבו.

— מה? מה? — געה כשור — מה? מה? את היכל אדוני נאץ החזיר! נָקַם, אחים!

— עליהם, חיילים! — הכו ואל תחמולו! — הפליט הקצין, שנחרד לגעיה משונה זו.

אחים, עצרו ידיכם! — שאג תנחום בקול בכי — אל תביאו שואה עלי, אחים! ואולם דם הכפריים כבר נתלקח. חיש הוצאו החרבות החדשות ממחבואיהן. שקשוק כלי זיין, בליל של קריאות וקולות מכל עבר, אבק ושאר צעדים מתרוצצים סביב עצמם — לאחר חצי שעה נשתרר שקט מזור: הקצין ואנשיו שכבו על הארץ מתבוססים בדמם.

החרבות נוקו והושבו למחבואן. הצעירים עמדו נבוכים תחתיהם. ודם שתף
מפציהם הקלים.

החצר היתה ריקה. האכרים התחמקו אחד-אחד בגנבה. הראשון היה תנחום,
שנתעורר מחרדתו הגדולה, שנטלה את הַדָּבָר מפיו בשעת הקרב, תפס בחמתו
מטיל-ברזל כבד והשתרע על שמעון. אך מיד חזר בו, הפיל את מטיל-הברזל מידו,
צנח בכלל כובד-גופו ופרץ ביבבת-מספד, שכולה דברי-קינה על חורבנו וחורבן-
סחרו ואומנותו.

— יהודים, המלטו על נפשכם! — קרא מישהו בשער.

קריאה זו פכחה את שלושת הצעירים ממבוכתם, ועיפם, מתגשמים במהירות,
חלוקיהם פרומים, שער ראשם פרוע, נחפזו לצאת ולעלות על בהמותיהם.

— אל ההרים! — קרא שמעון בקול והדים ענו לו מסביב.